

تروریسم
و فضای
مجازی
در نامرئیانه
بررسی دایره داعش

مؤلفان:

دکتر سید عباس عراقچی

(عضو هیات علمی دانشکده روابط بین الملل وزارت امور خارجه)

دکتر محمدرضا دهشیری

(عضو هیات علمی دانشکده روابط بین الملل وزارت امور خارجه)

شاهین جوزانی کهن

کارشناس ارشد مسائل غرب آسیا (دانش آموخته دانشکده روابط بین الملل وزارت امور خارجه)

انتشارات پابنتخت

تروریسم و فضای مجازی در خاورمیانه (بررسی موردی داعش)

کتب: سید عباس عراقچی، دکتر محمدرضا دهشیری، شاهین جوزانی کهن

زیر نظر گروه کارشناسی
صفحه آرا: جواد نیک خصال
ترجمه: کانن تبلیغاتی هرم نقش
ناظر: آپ: مجید صالحی
پ و و: حافی: نم: ن
چاپ اول: پاییز ۱۳۹۵
ساز: ه: شانی
شماره: ۱۰۰۰
قیمت: ۷۳۰۰۰ تومان

سرشناسه: دکتر سید عباس عراقچی، دکتر محمدرضا دهشیری، شاهین جوزانی کهن
عنوان و پدیدآورنده: تروریسم و فضای مجازی در خاورمیانه (بررسی موردی داعش)
مشخصات نشر: کرج: پابنتخت، ۱۳۹۵. ۲۲۲ ص. شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۷۳۳۱-۷۲-۹
مشخصات ظاهری: شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۷۳۳۱-۷۲-۹

وضعیت فهرست نویسی: فبا
موضوع: سیاسی - تاریخ
رده بندی کنگره: ۳۲۰/۱۷/۳۴ ق ۳۳ ۱۳۹۵ BP
رده بندی دیویی: ۳۹۷/۳۴۶
شماره کتابشناسی ملی: ۳۳۲۱۳۳۶

نشر پابنتخت: کرج بین چهارراه مصباح و

چهارراه کارخانه قند، جنب بانک مسکن، ساختمان ۳۸۵

۰۹۱۲۳۶۳۲۸۵۳ - ۰۲۶-۳۲۲۶۲۱۰۵

کانن تبلیغاتی هرم نقش
کرج، میدان شهدا، خیابان بهار، روبروی کوچه طاهری،
ساختمان هرم نقش
تلفن: ۰۲۶-۳۲۲۱۴۱۵۱
۰۹۳۵۵۶۵۲۷۲۷

فهرست مطالب

۱۱	پیشگفتار
۱۳	مقدمه
۱۹	پی‌نوشت‌ها
۲۰	فصل اول: مبانی نظری و ادبیات مفهومی
۲۱	مقدمه
۲۲	۱-۱- گفتار اول: تروریسم
۲۳	۱-۱-۱- تروریسم و بحران معنا
۲۵	۱-۱-۲- تعریف تروریسم
۲۵	۱-۲-۱- تعریف لغوی ترور و تروریسم
۲۷	۱-۲-۲-۱- تعریف اصطلاحی تروریسم
۳۰	۱-۲-۳- تفاوت ترور و تروریسم
۳۱	۱-۳-۱- دلایل زمینه‌ای گرایش به تروریسم
۳۲	۱-۳-۱-۱- علل و عوامل سیاسی
۳۳	۱-۳-۱-۲- علل و عوامل اقتصادی
۳۳	۱-۳-۱-۳- علل و عوامل اجتماعی
۳۴	۱-۳-۱-۴- علل و عوامل روحی و روانی
	۱-۴-۱- مهمترین دلیل گرایش به تروریسم: دینا گاه مویتی، هویت
۳۵	مقاومت‌گرای غیراصیل
۳۵	۱-۴-۱-۱- هویت
۳۷	۱-۴-۱-۱-۱- هویت مقاومت‌گرا
۴۰	۱-۴-۱-۱-۱-۱- هویت مقاومت‌گرای اصیل
۴۱	۱-۴-۱-۱-۱-۱-۱- روش‌های مبارزه هویت مقاومت‌گرای اصیل
۴۲	۱-۴-۱-۱-۱-۲- هویت مقاومت‌گرای غیراصیل
	۱-۴-۱-۱-۱-۲-۱- روش‌های تهدید و هراس‌افکنی هویت
۴۸	مقاومت‌گرای غیراصیل
۵۲	۱-۴-۱-۱-۳- تفاوت میان هویت مقاومت‌گرای اصیل و هویت مقاومت‌گرای غیراصیل ..

۵۳	۲-۱- گفتار دوم: فضای سایر
۵۳	۱-۲-۱- تعریف فضای سایر
۵۵	۲-۲-۱- عصر اطلاعات و جامعه‌ی شبکه‌ای
۵۸	۱-۲-۲-۱- امکانات عصر اطلاعات
۶۰	۳-۲-۱- سایر تروریسم
۶۱	۱-۳-۲-۱- تعریف سایر تروریسم
	۳-۱- گفتار سوم: دلایل استفاده تروریست‌ها از فضای مجازی:
۶۳	اهداف و غاصد
۶۷	۱-۳-۱- استفاده تعارف از بستر فضای مجازی
۶۷	۱-۱-۳-۱- تباطات فردی
۷۲	۲-۳-۱- تبلیغات و بیان دیدگاه‌ها
۷۴	۳-۳-۱- جذب و آمزش نیرو
۷۶	۴-۳-۱- جمع‌آوری اطلاعات برآمده‌ریزی
۷۷	۵-۳-۱- تأمین مالی
۷۹	۶-۳-۱- شبکه‌ای شدن
۸۱	۴-۱- نتیجه‌گیری فصل
۸۳	پی‌نوشت‌ها
۹۶	فصل دوم: شکل‌گیری داعش
۹۷	مقدمه
۹۸	۱-۲- گفتار اول: مفهوم، پیشینه و شاخصه‌های فکری داعش
۹۸	۱-۱-۲- مفهوم سلفی‌گری
۱۰۲	۲-۱-۲- متفکران اندیشه سلفی
۱۰۲	۱-۲-۱-۲- ابن تیمیه
۱۰۳	۲-۲-۱-۲- محمد بن عبدالوهاب
۱۰۴	۳-۲-۱-۲- سید قطب
۱۰۵	۴-۲-۱-۲- محمد عبدالسلام فرج
۱۰۵	۳-۱-۲- بسترها و شاخص‌های فکری داعش
۱۰۷	۱-۳-۱-۲- سلفیه جهادی بستر فکری داعش

- ۱۱۱-۲-۱-۳-۲- عقاید داعش
- ۱۱۲-۲-۲- گفتار دوم: مراحل شکل گیری داعش
- ۱۱۳-۱-۲-۲- شکل گیری گروه های جهادی (۲۰۰۳-۲۰۰۴)
- ۱۱۴-۲-۲-۲- تأسیس القاعده عراق
- ۱۱۵-۳-۲-۲- شورای مجاهدین القاعده عراق
- ۱۱۶-۴-۲-۲- تشکیل دولت اسلامی عراق
- ۱۱۷-۵-۲-۲- رهبری ابوبکر البغدادی
- ۱۲۰-۶-۲-۲- تولد داعش و اختلاف با جبهه النصره
- ۱۲۲-۷-۲- پیدایش خلافت و پیشروی سریع داعش
- ۱۲۷-۳-۲- گفتار سوم: ساختار تشکیلاتی داعش
- ۱۳۲-۴-۲- گفتار چهارم: ابزارهای پیشبرد اهداف داعش
- ۱۳۲-۱-۴-۲- مؤسسان و سهامای داعش
- ۱۳۲-۲-۴-۲- منابع مالی داعش
- ۱۳۵-۳-۴-۲- جنایتگری، هراس فکری و سخت گیری
- ۱۳۵-۵-۲- گفتار پنجم: حامیان و مخالفان داعش در عرصه منطقه ای و بین المللی
- ۱۳۶-۱-۵-۲- حامیان داعش
- ۱۴۰-۲-۵-۲- مخالفان داعش
- ۱۴۸-۶-۲- گفتار ششم: راهبردهای داعش در دو بعد نظامی و سیاسی
- ۱۴۸-۱-۶-۲- حوزه نظامی
- ۱۴۹-۲-۶-۲- حوزه سیاسی
- ۱۵۱-۷-۲- نتیجه گیری فصل
- ۱۵۴-پی نوشت ها
- ۱۶۵-فصل سوم: بهره برداری داعش از فضای مجازی
- ۱۶۶-مقدمه
- ۱۶۷-۱-۳- گفتار اول: مؤسسات رسانه ای داعش
- ۱۷۰-۲-۳- گفتار دوم: ابزارهای نوین ارتباطی داعش در بستر فضای مجازی
- ۱۷۰-۱-۲-۳- راه اندازی شبکه تلویزیونی، ایستگاه رادیویی و انتشار پول

- ۱۷۲-۲-۲-۳- تالارهای گفت‌وگو و انجمن‌های وب
- ۱۷۲-۳-۲-۳- انتشار متون دیداری و شنیداری و ساخت بازی رایانه‌ای ..
- ۱۷۶-۴-۲-۳- متون نوشتاری داعش
- ۱۷۷-۱-۴-۲-۳- نشریات داعش
- ۱۷۸-۲-۴-۲-۳- کتاب‌های الکترونیکی با عنوان پرچم‌های سیاه
- ۱۷۹-۳-۴-۲-۳- کتابچه و جزوات
- ۱۸۰-۵-۲-۳- استفاده از ظرفیت شبکه‌های اجتماعی
- ۱۸۰-۱-۵-۲-۳- توئیتر
- ۱۸۴-۲-۵-۲-۳- فیس‌بوک
- ۱۸۵-۳-۵-۲-۳- توییتر
- ۱۸۵-۴-۵-۲-۳- اینستاگرام
- ۱۸۵-۵-۵-۲-۳- کی‌ک‌واک‌ای‌ام
- ۱۸۶-۶-۵-۲-۳- تامبلر و فلیسر
- ۱۸۶-۷-۵-۲-۳- جاست پیست اینتر وی کی
- ۱۸۷-۸-۵-۲-۳- فرنדיکا، دیاسپورا، کویتر، نارنمای گفت‌وگوی میکسلر ..
- ۱۸۸-۹-۵-۲-۳- ساوند کلاود
- ۱۸۸-۱۰-۵-۲-۳- وایبر، واتس‌آپ و تلگرام و یکنال
- ۱۸۹-۱۱-۵-۲-۳- خلافت بوک
- ۱۹۰-۳-۳-۳- گفتار سوم: اهداف و مقاصد داعش در استفاده از فضای مجازی ..
- ۱۹۰-۱-۳-۳- ارتباطات فردی
- ۱۹۰-۲-۳-۳- تبلیغات، جذب و آموزش نیرو
- ۱۹۶-۳-۳-۳- جمع‌آوری اطلاعات و برنامه‌ریزی
- ۱۹۷-۴-۳-۳- تأمین مالی
- ۱۹۸-۵-۳-۳- شبکه‌سازی
- ۲۰۱-۶-۳-۳- تفرقه‌افکنی و تلاش برای غیریت‌سازی میان شیعه و سنی ..
- ۴-۳-۳- گفتار چهارم: راهبردهای مقابله با داعش در بستر فضای مجازی و حقیقی
- ۲۰۴-۵-۳-۳- گفتار پنجم: آینده‌پژوهی داعش
- ۲۰۸-۵-۳-۳- گفتار پنجم: آینده‌پژوهی داعش

۲۱۲	 فصل ۳-۶- نتیجه گیری
۲۱۴	 جمع بندی و نتیجه گیری پایانی
۲۱۹	 پی نوشت ها
۲۲۷	 فهرست منابع و مآخذ

www.ketab.ir

پیشگفتار

تروریسم^۱ همواره یکی از بزرگترین دغدغه‌ها و معضلات بشر در طول تاریخ بوده است. اما در عصر حاضر چهره تروریسم تغییر کرده و ماهیت آن متحول شده است. دلیل این تحول را باید در استفاده تروریسم از فضای مجازی^۲ جستجو کرد. فضای مجازی بستری سیال است که در آن گردش اطلاعات با سرعت بالایی انجام می‌شود و بشر را قادر ساخته است تا با غلبه بر محدودیت‌های مکانی و زمانی، فاصله‌های ارتباطی میان خود را کاهش دهد. تروریسم با درک اهمیت فضای مجازی، از این فضا و ابزارهای ارتباطی آن در راستای اهداف و حفظ حیات خود بهره می‌گیرد. این گونه است که تروریسم از ماهیت سنتی خود فراتر رفته و گونه‌ی جدیدی از تروریسم تحت عنوان تروریسم پسامدرن^۳ شکل می‌گیرد. داعش^۴ مصداق بارز تروریسم پسامدرن است که به‌طور همه‌جانبه از بستر فضای مجازی در راستای اهداف خود استفاده می‌نماید. این کتاب درصدد آن است که چگونگی بهره‌برداری تروریسم پسامدرن از مصداق بارز آن یعنی داعش (در فضای مجازی) را در بستر فضای سایبر بررسی کند. هدف و اهداف و مقاصد این گروه تروریستی را در استفاده از این فضا بیان نماید. اگرچه شکل‌گیری رسمی داعش در سال ۲۰۱۱ و اعلام خلافت آن در سال

1. Terrorism

2. Cyberspace

3. Postmodern Terrorism

4. Islamic State of Iraq and Sham (ISIS), Islamic State of Iraq and Levant (ISIL), Daesh: دولت اسلامی عراق و شام (داعش)

۲۰۱۴ می‌باشد با این حال تمرکز این کتاب به لحاظ زمانی به دلیل عقبه تشکیلاتی و شکل‌گیری گروه تروریستی داعش بر دوره زمانی بعد از حمله امریکا و متحدانش به عراق در سال ۲۰۰۳ است. خاستگاه داعش در عراق و سوریه و به طور کلی خاورمیانه به لحاظ حضور در عرصه عملیاتی می‌باشد اما با توجه به بهره‌گیری از فضای مجازی و سلول‌ی و شبکه‌ای عمل کردن این گروه تروریست در سراسر نظام بین‌الملل، نمی‌توان این پدیده و تحولات آن را در مکان جغرافیایی خاص محدود نمود. حیطه قلمرو موضوعی کتاب حول محور تروریسم در فضای مجازی می‌باشد.

آنچه مسلم است پدیده‌ی تروریسم در عصر حاضر به پدیده‌ای پیچیده متحول گشته است. دامنه تحولات و تغییر در ماهیت این پدیده، آن را به عمیق‌ترین معضل بشر در قرن حاضر بدل نموده است. تروریسم در آغاز هزاره سوم به دلیل گسترش عملکرد خود، وسعت اقدامات تروریستی و ایجاد وحشت گسترده و شبکه‌ای و سلولی عمل نمودن به پدیده‌ای بسیار خطرناک بدل گشته و تمامی توجهات را به خود معطوف نموده است. این امر ناشی از در هم تنیدگی تروریسم و فضای مجازی و بهره‌گیری دقیق و همه جانبه تروریسم از این فضا و فناوری‌های پیشرفته و نوین ارتباطی آن می‌باشد. بنابراین امروزه با نوبی از تروریسم مواجه هستیم که پیوسته در حال تحول می‌باشد و در راستای حفظ و بقای خود به شکلی گسترده از فضای مجازی و امکانات آن بهره می‌گیرد. لذا در این راستا بر حجم بسیار زیادی از مخاطبان اثر بگذارد. فضای مجازی ابزاری تحول‌دهنده برای تروریسم است و این ظرفیت و قدرت را به تروریسم بخشیده است که بتواند در عین پنهانی عمل نمودن به صورت گسترده و شبکه‌ای و سلولی اقدام نماید و این همان تروریسم پسامدرن است. اتصال مجازی و فناوری‌های نوین ارتباطی آن، امکان غلبه بر محدودیت‌های زمانی و مکانی را برای تروریسم پسامدرن فراهم نموده است.

بنابراین از دیدگاه نگارندگان تحولات ناشی از عصر اطلاعات به ویژه فضای مجازی و ابزارهای نوین ارتباطی آن از جمله شبکه‌های اجتماعی در تکامل و تحول تروریسم و بدل گشتن آن به تروریسم پسامدرن نقش

حائز اهمیتی را ایفا نموده است. از این رو مقابله با تروریسم پسامدرن و مصداق آن یعنی داعش در فضای مجازی بایستی مبتنی بر شناخت ماهیت و ظرفیت فضای مجازی و چگونگی بهره‌گیری تروریسم پسامدرن از فضای مجازی و اهداف و مقاصد آن در این فضای سیال باشد. تروریسم پسامدرن می‌تواند از امکانات اطلاع رسانی فضای مجازی نظیر نقشه‌های ماهواره‌ای و پیام‌های متنی، صوتی، تصویری و حتی تأمین مالی برای بقا و انجام اهداف خود بهره‌گیرد.

گروه تروریست داعش (در فضای مجازی) نمونه بارز تروریسم پسامدرن به شمار می‌آید. بسبب داعش به فناوری‌های نوین و ترکیب یافتن این علاقه با مجموعه خوانش‌های مبتنی‌ای از عقاید دینی و به دور از تأملات عقلی، زمینه‌ساز استفاده جنون‌آمیز این گروه تروریستی از فضای مجازی و ابزارهای نوین و جذاب آن به ویژه شبکه‌های اجتماعی علیه جهان اسلام به خصوص تشیع، و حتی اهل سنت و باطنی‌ان جامعه بشری گردیده است.^[۱] وجه تمایز داعش با گروه‌های تروریستی مشابه در پیوند خوردگی عمیق آن با فضای سایبر می‌باشد. داعش تلاش دارد از طریق ایجاد اختلاف افکنی میان شیعیان و اهل سنت و ایجاد شکاف‌هایی در جهت اهداف تروریستی خود استفاده نماید. داعش هویت خود را بر مبنای مقابله با جهان تشیع و مدرنیته غربی قرارداد داده است. هویت‌سازی تزریقی از بیرون با حامیان منطقه‌ای نظیر عربستان سعودی و فرمانطقه‌ای مثل آمریکا و شکل‌دهی غیرواقعی هویتی از درون بر مبنای خوانش‌های سلفیه‌ای و همراه با برداشت‌های منحرفانه بر مبنای اندیشه سلفی، باعث

ایجاد نوعی هویت خشونت گرای کاذب و غیراضیل گردیده که به صورت تروریسم بروز یافته است.

نکته مهم در این کتاب تفاوت مقوله تروریسم از مقاومت است. تروریسم داعش همانند سایر انواع تروریسم تلاش دارد با کشتار و قتل گروهی از افراد، وحشت و ارعاب را گسترش داده تا بتواند به اهداف نامشروع خود دست یابد و با رویکردی خشونت آمیز و با هدف هراس افکنی و وحشت در دل مردم، بیشتر با اهداف سیاسی، در پی دستیابی به اهداف غیر اصیل خود برآید، در حالی که مقاومت با رویکردی دفاعی و با هدفی مشروع به دفاع از آرمانهای اصیل، مقدس سرزمینی و اسلامی می پردازد. در واقع، مقاومت دارای اهداف مشروع و حق طلبانه و عادلانه است و جز برای دفاع دست به خشونت نمی زند، در حد دفع تجاوز نمی زند در حالی که تروریسم برای خشونت دست به خشونت می زند و هدف اصلی آن حمله و کشتار غیرنظامیان و مرعوب ساختن دیگران است. مقاومت بر اساس مبانی دینی و معارف عقلانی با اتکاء به مردم برای دستیابی به اهداف دفاعی مشروع عمل می کند، در حالی که تروریسم براساس برداشت های منحرفانه از دین و خوانش های سلیقه ای عمل می کند و با رویکرد پیگیری منافع خود به توجیه عملکرد خویش می پردازد و منافع مردم را نادیده می انگارد. مقاومت با منطق سلطه مخالف است و با آن به مقابله برمی خیزد در حالی که تروریسم با عملکرد خود عملاً به ابزار دست سلطه تبدیل می گردد و خود نیز به منطق سلطه برای افراد تحت تسلط خود بدل می شود. مقاومت دارای روحیه اثبات خویش با تکیه بر آرمانهای خود

می‌باشد در حالی‌که تروریسم دارای روحیه غیریت‌سازی بوده و منطق خود را بر دگرسازی غیر خودی و جداسازی آن از خودی استوار می‌سازد.^[۲]

داعش حاصل شکل‌گیری هویت خشونت‌گرا و غیراصیل است که بر مبنای برداشت‌های منحرفانه و خوانش‌های سلیقه‌ای از مبانی دینی تلاش می‌نماید تا خود را قربانی بی‌عدالتی‌ها و محرومیت‌ها و کوشش‌کننده برای جبران گذشته و ایجادکننده یک جامعه آرمانی در آینده با ابزار جهاد و از طریق غیریت‌سازی نسبت به غرب و جهان تشیع معرفی کند. عملکرد این گروه باعث فعال شدن تشره‌ای فرقه‌ای و مذهبی در خاورمیانه و ارائه تصویری غیرواقعی و نادرست از اسلام رحمانی در سطح جهان شده است که این امر لزوم مقابله جدی با این پدیده را ایجاد می‌کند.

داعش بدون تردید، در حال حاضر به عنوان یکی از خطرناک‌ترین گروه‌های تروریستی، و در عین حال یک چالش‌های جدید امنیتی خاورمیانه و حتی جهان شناخته می‌شود. از آن جهت که جمهوری اسلامی ایران به عنوان یک بازیگر مطرح در جهان اسلام و منطقه بین‌الملل در معرض این تهدید و در همسایگی این گروه خشن قرار دارد. دانستن اینکه داعش چگونه و با چه هدفی از فضای مجازی و فناوری‌های نوین ارتباطی آن استفاده می‌کند و در خاورمیانه چه اهدافی را دنبال می‌کند و اینکه چه راهبردی می‌تواند موجب نختی‌سازی اهداف مرموز و خطرناک این گروه گردد، زمینه را برای درک بهتر عملکرد داعش در منطقه

خاورمیانه هموار می‌نماید تا از این طریق بتوان فرصت بیشتر و هزینه کمتر را در مقابله با این گروه تروریستی و نابودی آن فراهم نمود.

کتاب حاضر درصدد است تا به پرسش زیر پاسخ گوید:

تروریسم پسامدرن و مصداق بارز آن داعش (در فضای مجازی) چگونه به بهره‌برداری از فضای سایبر در راستای پیشبرد اهداف خود مبادرت کرده است؟

باید دانست که به رغم تفکر و دیدگاه ضد مدرنیستی داعش، این گروه از ابزارهای ارتباطی مدرن و نوین استفاده می‌کند. داعش به‌عنوان مصداق بارز تروریسم پسامدرن در فضای مجازی، درحالی‌که در اعتقادات پیشامدرن و در عرصه عملیاتی مدرن است، از امکانات فضای سایبر در راستای مظلوم‌نمایی و نشان دادن خود به عنوان قربانی سیاست‌های ظالمانه غرب و نیز غیریت‌سازی با جهل تشیع برای اثرگذاری بر مخاطب و جلب توجه و جذب نیرو و ایجاد شبکه‌ای از سلول‌های تروریستی در جهت تشکیل آنچه که خلافت اسلامی می‌نامد استفاده می‌کند.

کتاب حاضر پس از بیان مقدمه در فصل اول به ادبات مفهومی و چهارچوب نظری پرداخته و ضمن ارائه تعریف از مفاهیم به کار رفته به عنوان زیرساخت پژوهشی کتاب، نظریات مورد استفاده و ربط در قالب چهارچوب نظری را به شکل مبسوط ارائه و بسط داده است. در فصل دوم، به بررسی گروه تروریستی داعش پرداخته شده و با بیان ویژگی‌های فکری و ایدئولوژیک داعش، مفاهیم اساسی در اندیشه این گروه تروریستی و نحوه شکل‌گیری و رشد و نمو آن در منطقه خاورمیانه ذکر شده است.

در فصل سوم و آخر ضمن معرفی مؤسسات رسانه‌ای داعش به نحوه استفاده داعش از فضای مجازی و بسترهای نوین ارتباطی آن نظیر شبکه‌های اجتماعی پرداخته شده و اهداف و انگیزه‌های این گروه تروریستی در استفاده از فضای مجازی بیان گردیده است. در انتها با بیان راهبردهای مقابله با داعش در بستر فضای مجازی و تحقیقی و آینده پژوهی داعش نتیجه گیری و جمع بندی شده است.